

Ali Aslan

aaslan@setav.org

Dünyada Demokrasinin Yönü

PANDEMİNİN MEVCUT KÜRESELÇİ-POPÜLİZM KAPIŞMASINA BARİZ ETKİLERİ OLACAK VE BU DURUM DEMOKRASİ AÇISINDAN HAYATİ SONUÇLAR DOĞURACAKTIR. BU ETKİLERİN KİMİN LEHİNE İŞLEYECEĞİNİ ŞİMDİDEN KESTİRMEK KOLAY DEĞİL. ANCAK KÜRESELÇİ SERMAYE İKTİDARINA KARŞI DEMOKRATİK POPÜLİST SİYASETİN MEVZİ KAZANMASI YÜKSEK BİR İHTİMAL OLARAK GÖRÜNÜYOR.

Demokrasi halkın yönetimi anlamına geliyor. Halkın yönetimi, yönetimde halkın değer ve çıkarlarının öncelenmesi demek. Peki kime ya da neye karşı halkın talepleri öncelenecek? Bu önemli bir soru, çünkü toplumsal düzenin kurulabilmesi için her zaman bir "öteki"ye ihtiyaç vardır. Demokrasi söz konusu olduğunda öteki, seçkinlerdir. 20. yüzyıl öncesinde demokratik düzenin ötekisi aristokrasiydi. 20. yüzyılda ise aristokrasinin yerini devlet seçkinleri yani bürokratlar ve bununla birlikte aydınlar ve büyük sermaye sahipleri aldı. Halkın demokratik talepleri devlet seçkinleri, aydınlar ve büyük sermayeye karşı geliştirildi.

Elbette tüm bu çabalara rağmen demokrasi sermaye sınıfının, bürokratik ve entelektüel seçkinlerin tanımladığı bir olgu olmaktan kurtulamadı. Böylece demokrasi ya serbest girişimi merkeze alacak şekilde bireyselci liberalizm etrafında tanımlandı ya modernleşmeci devlet seçkinlerinin geleneksel toplumu dönüştürmek için kullandığı ideolojik bir araca dönüştü ya da aydınların akıl ve bilime dayalı bir yönetim olarak kurguladıkları teknokratik bir rejime denk geldi. Halka dayalı bir yönetim seçkinlerden

oluşan iktidar odakları tarafından yetersiz ve hatta tehlikeli olarak tanımlandı.

Seçkinlik ve Popülizm

Ortaya çıkan yönetim model ve pratikleri tek bir iktidar odağının etrafında şekillenmedi. Seçkinler ile halk arasındaki güç dengesinin ve uzlaşının sonucunda şekillendi. Bu uzlaşıda halk kanadı genellikle taviz verilen ve düzene entegre edilen konumunda kaldı. Bu ikna süreçleri sonucunda halkın ağırlığı bazı dönemlerde artarken bazı dönemlerde ise olabildiğince düşük kaldı. Örneğin, 1930'lardan 1970'lere kadar sosyal devlet pratikleriyle somutlaşan dönem halkın görece ağırlığının artışına, 1980'lerden günümüze kadar olan neo-liberalizmin etkisindeki dönem ise halkın taleplerinin geri plana atılmasına tanıklık etti.

Dolayısıyla modern dönemin kurucu unsurları olan demokrasi (halkın yönetimi), kapitalizm (sermayenin yönetimi) ve otoriterlik (bürokrasinin ve aydınların yönetimi) arasında sonu gelmez bir gerilim söz konusudur. Bu sebeple üç güç odağının etkileşimi ve bu etkileşimler sonucunda görece ağırlıklarının artışı, düşüşü siyaseti belirlemektedir. İçinde bulunduğumuz periyot, yani 2008 krizinden sonra şekil almaya

başlayan iktidar ilişkileri, halkın kapitalizme karşı devletle iş birliği yaparak yükselişine şahit oldu. Çoğu zaman seçkinler ve ideolojik aygıtları tarafından "popülist siyaset" olarak hakir görülen bu süreç günümüzün siyasetine damgasını vurmaktadır.

Maalesef popülizm çoğu zaman seçim ekonomisine ya da kayırmacılığa indirgenen bir seçim kazanma ve iktidara tutunma stratejisi olarak görülmektedir. Bazen de kurumsal yapıları hiçe sayarak iktidarın kişiselleşmesini öngören karizmatik siyasete ya da yabancı düşmanlığını merkeze alan aşırı sağ siyasete atıfla tanımlanmaktadır. Oysa popülizm seçkinlere karşı halkın taleplerinin siyasetin merkezinde olmasını öngören yumuşak-merkezli bir ideolojidir. Bu haliyle popülizm demokratik siyaset vizyonuyla örtüşen bir siyaset üretmektedir. Gerçekten de popülizm, millet iradesinin siyasette en üst irade olmasını arzu eden siyaset formudur.

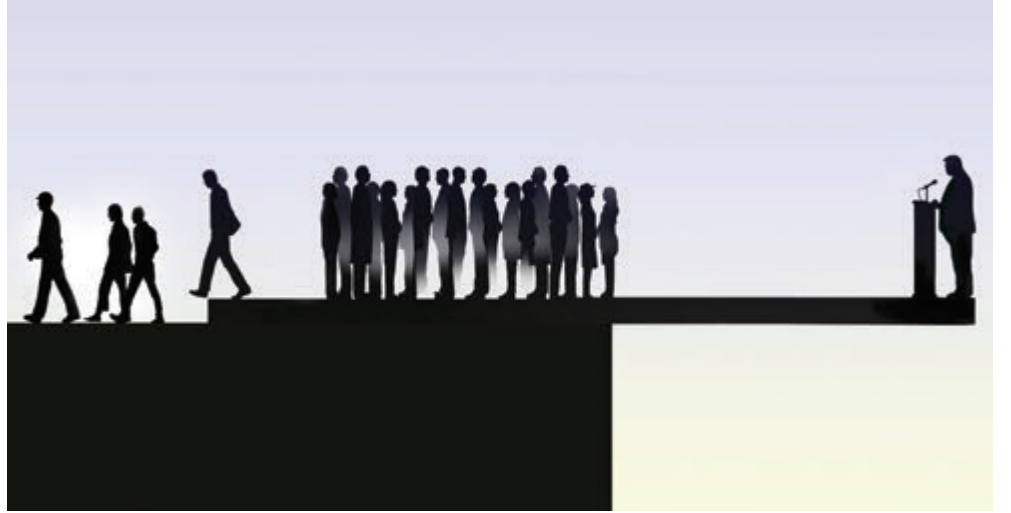
Son on yılda iktidar ilişkileri büyük oranda milli iradeyi ön plana çıkaran popülist "zeitgeist" tarafından belirlendi. Elbette küreselciler olarak adlandırılan ekonomik seçkinler ve medya-kültür alanındaki uzantıları olan entelektüel kesim siyasetin popülistleşmesine direnmektedir. Batı'daki popülist liderler alay konusu yapılarak

ya da siyasi-etik eleştiriye tabi tutularak marjinalleştirilmekte, iktidara gelen popülist yönetimler (mesela Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'da Syriza) finansal açıdan cezalandırılarak diz çöktürülmektedir. Batı-dışında ise Arap Baharı sürecinde gördüğümüz gibi halkların demokrasi talepleri görmezden gelinmekte ve yerel despotlar aracılığıyla bastırılmaktadır. Şayet popülist güçler iktidara gelebilmişse -AK Parti iktidarı bunun iyi bir örneğidir- onlar da ideolojik ve etnik kalkışmalar ve farklı şekillerdeki darbelerle devrilmeye çalışılmakta, finansal kısıp alınmakta veyahut da terör örgütlerinin hedefi haline getirilmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gibi Batı-dışı popülist liderler ağır bir karalama kampanyasının hedefi olmaktan kurtulamamaktadır.

Lakin tüm bu kampanyalara rağmen küreselci seçkinlerin tam anlamıyla başarılı olduklarını söylemek zordur. Evet, Batı dünyasında hem sağda hem de solda yer alan popülist parti, hareket ve liderlerin bir kısmının etkisi kırılabilmiştir. Batı-dışı popülist güçlerin bir kısmı için geçerli olacak şekilde bu güçlerin kendi ülkelerinde ve bölgelerinde nüfuz alanı belli ölçüde sınırlanmıştır. Örneğin, Türkiye içinde bu küreselci seçkinler ve yerel aparatları eliyle fasit bir toplumsal kutuplaşmaya hapsedilmiş, bölgesindeki etkinliği ise kısmen kırılmıştır. Ortadoğu bölgesinde ise demokratik dönüşüm sekteye uğratılmıştır. Burada elbette küreselci seçkinlerle bazı büyük güçlerin ve yerel güç odaklarının iş birliği gözden kaçmamaktadır. Ancak yine de süreçleri yöneten akıl küreselci seçkinlerdir.

Demokrasinin Kaderi

Bu devam edegelen iktidar mücadelesi süreci koronavirüs pandemisiyle birlikte farklı bir boyut kazandı. Birçok uzman pandeminin siyaset ve ekonomi boyutları başta olmak üzere küresel, bölgesel ve ulusal

Demokrasi söz konusu olduğunda öteki, seçkinlerdir. 20. yüzyıl öncesinde demokratik düzenin ötekisi aristokrasydi. 20. yüzyılda ise aristokrasinin yerini devlet seçkinleri yani bürokratlar ve bununla birlikte aydınlar ve büyük sermaye sahipleri aldı. Halkın demokratik talepleri devlet seçkinleri, aydınlar ve büyük sermayeye karşı geliştirildi.

düzlemlerde iktidar ilişkilerine etkilerinin neler olacağı üzerine kafa yoruyor. Mevcut küreselci seçkinler ve popülist güçler çatışması sürecinin şekillendirdiği iki argüman öne çıkıyor. Bunlardan ilki pandemi sonrası popülizmin etkisinin kırılacağı ve uzmanların yönetimine dayalı teknokratik yönetimlerin tekrardan yükselişe geçeceği. Bu iddiaların merkezinde popülist liderlerin (mesela ABD Başkanı Donald Trump) süreci iyi yürütememesinin geniş toplum kesimlerinde hayal kırıklığı yaratması ve dijitalleşmenin yönetimde etkisinin eskiye oranla çok daha genişleyeceği yer alıyor. Buna göre küreselleşmenin (özellikle iktisadi küreselleşme) küçük bir aradan sonra tekrar kaldığı yerden ve eskisinden daha zinde olarak devam edeceği öngörülüyor. Gösterdiği kırılma ile Çin'in küresel ekonominin "devasa fabrikası" rolünü kaybedeceği ve küresel şirketlerin ülkelerine geri döneceği ekonomik milliyetçiler tarafından iddia edilse de küreselci pozisyona yakın olanlar, küresel şirketlerin kendi ülkelere dönmeye tedarik zincirini yeniden dizayn edeceğini ileri sürüyor. Bu iddialar doğrulanırsa artan dijitalleşmenin de etkisiyle eskisinden çok daha bütünleşmiş, orta ve alt gelir kesimindeki insanların üretimde rolünün azaldığı ve daha fazla kontrol altında tutulacağı, ülkelerin siyasi egemenliklerinin daha da zayıflayacağı bir küreselleşme sürecine gireceğimizi kestirebiliriz.

Buna karşı geliştirilen argüman ise pandemiyle birlikte küresel-

leşmenin zayıflama sürecinin hızlanacağıdır. Bunun dayanak noktası ise pandemi sürecinde yaşananların devleti güçlendireceğine olan inanç. Devletin uluslararası toplumda dayanışma eksikliğinin yarattığı hayal kırıklığı, ekonomik faaliyetlerin küreselden yerle kayıyor ve kayacak olması ve toplumların kriz yönetimi için tek merci olarak devleti görmesi sonucu güçleneceği iddia ediliyor. Burada devletin güçlenmesinin halkın baskılanması ve demokrasinin zayıflaması sonucunu doğuracağı da öngörülüyor. Tam tersine küreselci sermayeye karşı devlet ile halk arasındaki yakınlaşmanın daha da ileri bir boyuta taşınacağı dile getiriliyor. Neo-liberal ekonominin etkisiyle sosyal devletin zayıflamasının yıkıcı etkilerinin ve liberal-demokratik siyasetin etkisiyle de devletin hızlı karar alma özelliklerini kaybetmesinin kriz yönetimini kötü etkilemesinin de halk tarafından not edildiğinin altı çizilmekte.

Sonuç itibarıyla, pandeminin mevcut küreselci-popülizm kaçımasına bariz etkileri olacaktır. Bu durum demokrasi açısından hayati sonuçlar doğuracaktır. Bu etkilerin kimin lehine işleyeceğini şimdiden tam olarak kestirmek kolay değil. Ancak çok-kutuplu bir uluslararası düzenin ortaya çıkışına şahit olduğumuz bu günlerde küreselleşmenin darbe alması, bunun sonucunda da küreselci sermaye iktidarına karşı demokratik popülist siyasetin mevzi kazanması daha yüksek bir ihtimal olarak gözüküyor. **■**